

Egy akadémikus történész a román erdőről

„A magyarok az égernek »eger«-t mondtak, innen az egeres, éger erdőcske, ahonnan az »Aghireş« erdélyi helynév; hasonlóképpen egerbegy, égeres, ami a mi »Agîrbiciul«-unkat adta.”

/C. Giurescu: Istoria pădurii româneşti, 1976. 31./

Négy évvel dr. D. Ivănescu erdőmérnök erdészeti- és faipartörténetének megjelenése után, 1976-ban tették közzé Constantin C. Giurescu hasonló tárgyú - de jóval szélesebb tárgykört felölelő - munkájának második kiadását, *Istoria pădurii româneşti /A román erdő története/* címen. A közismert akadémikus-történészprofesszor vizsgálódásai ugyanis a szokásos témákon kívül kiterjedtek az erdőnek a kartográfiával, a heraldikával, a pecsétannal való kapcsolatára is, valamint egy-egy külön fejezetet szentelt a román erdészeti helynévkutatásnak, az erdő és a szépirodalom - illetve a szépművészeti alkotások - közötti kapcsolatok bemutatására. Hasonlóképpen nem feledkezett meg a fa és a román civilizáció viszonyának taglalásáról sem. Mindezt egy szabadon választott sorrendben közölve, hamarabb tárgyalva a fűrészipar múltját, mint az egykori erdei ültetéseket; a szállítást jelentő tutajozással később foglalkozva, mint a fakereskedelemmel stb.

Amennyire nem jellemző C. Giurescu akadémikus erdészettörténetére a témáknak logikus sorrendben történő tárgyalása - ami D. Ivănescu munkájára elsősorban vonatkozik -, annyira szembetűnő a nagyfokú dokumentáltság, az állandó hivatkozások, lábjegyzetek. (Ezzel viszont a másik erdészeti- és faipartörténetnél nem találkozunk.) Mindezek a megjegyzések természetesen semmit sem vonnak le a munkák értékéből, és csak azt igazolják, hogy egy szakma történetének a megírásánál nem szükséges valamely sémához mereven ragaszkodni.

Sokrétű történelmi anyag egyféle foglalata C. Giurescu munkája, melynek összeállításakor a szerző természetesen elsősorban hatalmas általános történelmi tudását mozgósította annak érdekében, hogy minél több szépet és érdekeset mutathasson be a nagyközönségnek hazája erdejének múltjáról. Bizonyára ennek köszönhetően hivatkozott pl. II. Endrének (1205-1235) a nemesség jogait törvénybe foglaló oklevelére, az *Aranybullára*, mellyel a *nyestbőr* erdélyi jelentőségét akarta hangsúlyozni. Ebben ugyanis a király elrendelte, hogy az adónak nyestbőrök által történő fizetésekor a *Kálmán király* (1096-1115) által meghonosodott szokást kell továbbra is követni /259./

Ismeretes, hogy a középkorban az erdő hasznosítása elsősorban vadászata által történt, vagyis akkori fontosságát - eltekintve *tartalékföld* jellegétől - ebben láthatjuk. Ennek ismeretében *Constantin C. Giurescu* egy külön fejezetet szentelt a vadászat hazai történetének a megírására, nagyon találóan „Az erdő a vad háza és éléskamrája” /„Pădurea e casa și masa vînăturului”/ jeligét választva /258./ A jelzett fejezetben a szerző kitért az 1504. évben kelt, *II. Ulászló-féle V. törvény* 18. cikkére is, melyben a jobbágyok vadászati és madarászati jogát korlátozták. (Vonatkozott a „székelyföldi nemtelenekre” is.)

A fenti korlátozás indokolását a *Magyar Erdészeti Oklevéltárban* olvashatjuk: „Minthogy a jobbágyok szőleik és földjeik művelését elhagyva csupán vadászat- és madarászatból élnek s még istennek szentelt ünnepeken is azt üzik s így a munkától elszokva vagy koldulásra, vagy tolvajlásra s rablásra adják magukat [...]” /EO I. 31./ Ami pedig a korlátozás mértékét tekinti, *C. Giurescu* nagyon tárgyilagosan kiemeli: a vadászat eltiltása az ún. *dúvadra* (farkas, medve stb.) nem vonatkozott, a törvény megengedte a nyest vadászatát és büntette a földesurat is, ha elmulasztotta végrehajtani a törvény előírásait vagy a jobbágyával egyetértett /268./

II. Ulászló vadászati korlátozására a későbbiek folyamán a törvényhozás többször visszatért, igazolva ezzel azt, hogy végrehajtása a gyakorlatban nem mindig a törvény szellemében történt. Erre vonatkozóan idézhetjük az *erdélyi főkormánysszék 1700-ban kelt vadászati tilalmát* /Magyar Gazdaságtörténeti Szemle VI. 1899. 288-289./, vagy hivatkozhatunk az országgyűlés tizennégy évvel későbbi határozatára, mellyel azt a régi rendszabályt újították fel, mely a jobbágyok fegyverviselését megtiltotta /*Jancsó Benedek: Erdély története, 1931. 201.*/

A parasztnak a vadásztól való eltiltása gazdasági megfontolásból történt. *Erdély áruforgalma 1701-ben* c. írásában *Tagányi Károly* a vadbőr keresettségére mutatott rá. Ebből Erdélybe összehasonlíthatatlanul többet hoztak be, mint amennyit kivittek. Például a jelzett évben rókabőrből a behozatal 1191 db, a kivitel csak 113 db volt.

A vadászat történetéhez tartozó *solymászatról* *C. Giurescu* idézett könyvében szintén nem feledkezett meg /168., 178./, ami arra biztathat, hogy dióhéjban szóljunk a *székely solymárokról* is.

Honnan a solymárok kivételes megbecsülése? Onnan, hogy a szultánok az arannyál, az ezüsthöz is többre becsülték a jól betanított vadászsolymot. Ezért, a jó szó mellett, Erdély fejedelmeinek diplomatái magukkal vitték a székelyek által betanított sólymokat.

A legrégebbi ismert solymárkiváltság 1602-ből származik. Ekkor ugyanis *Báthory Zsigmond* erdélyi fejedelem a *gelencei solymároknak* teljes adómentességről szóló kiváltságlevelet adott. Ismeretes az is, hogy az 1699-ben kelt, *Lipót-féle oklevél* alapján az *erdélyi főkormánysszék* a csíki és a gyergyói solymárok régi kiváltságleveleit megerősítette /SzO VII. 39./ Számuk a nemzeti fejedelmek alatt fokozatosan nőtt: 1614-ben az egész Székelyföldön csak 27

solymár volt, míg 1701-ben egyedül Sófalván 58 /*Biás István: A székely solymárok, 1914. 7./*.

Ismeretes, hogy az egykori fahasználat egyik jellegzetes módja a *hamuzsír-főzés* volt. *C. Giurescu* a XIX. sz. közepének erdélyi hammászatáról írva 62 hamuzsír-főző berendezésről tett említést, melyek közül a kutatott területen az alábbi helységek környékén működtek ilyen telepek: Székelyudvarhely, Vargyas, Sepsiszentgyörgy, Zágon és Erdőszentgyörgy /194./.

A *hamuzsír-főzés* műveletei a következők voltak: a hamu előállítás, a hamu kilúgozása, a lúgnak elpárologtatása és a nyers hamuzsírnak kiégetése, vagyis kalcinálása. Mindezekről értékes írás jelent meg 1846-ban, a *Vasárnapi Újság* 627. számában, „Hamu” címen, *Bíró Pál* hammásztiszt tollából. Hasonlóképpen említésre méltó az a tájékoztatás is, mely a *Székelység* 1938-as évfolyamában található meg és a *Komandó* környéki, egykori hamuzsír-főző-helyekről szól /VIII. 70./.

És végül még annyit jegyezhetünk meg, hogy a hamuzsír-főzést az első világháború küszöbén is folytatták. Ugyanis a Marosvásárhelyi Kereskedelmi- és Iparkamara 1913. évre szóló jelentése 3 hamuzsír-főzőről tesz említést, ami olyan erdőségek létezéséről tanúskodik, melyeket csak ezen eljárás segítségével lehetett értékesíteni.

A *famesterségek* történetének *C. Giurescu* professzor egy külön fejezetet szentelt, melyben a *kerekesmesterségnek* fontos szerep jutott. Megemlítette többek között azt is, hogy a nagyszebeni Miklós kerekest - *carpentarius-t* - a város 1407-ben a magyar királyhoz azért küldte, hogy kérje polgártársai kiváltságainak megerősítését /198./.

Bizony jóval későbbi eredetű, 1601-ből - a *nemzeti fejedelmek* korából való - a *marosvásárhelyi kerékgyártó-céh* legrégebbi kiváltsága. De ez a céh sem lehetett népes, mert *Szádeczky Lajos*nak A czéhek történetéről Magyarországon c., 1889-beli székfoglaló értekezése szerint 1607-ben a *marosvásárhelyi kádárok* egy céhet alkottak a kerekeseikkel és asztalosokkal. Hármuk közül talán a kádárok jelentősége volt a legnagyobb, amit az a tény igazol, hogy a vár egyik bástyáját róluk nevezték el /Orbán B., IV. 1870. 121./.

A gyergyóiak különleges házi faiparáról is olvashatunk *C. Giurescu* erdész- és faipartörténetében, mégpedig a *szétszedhető faházakról*, melyeket aztán a helyszínre a Maroson, tutaj formájában szállították /201./.

Giurescu akadémikus nagyjelentőségű műve nem maradt folytatás nélkül, ugyanis a szakma olyan európai hírű tudósának, mint *C. Chiriță* irányítása mellett 1981-ben megjelent a „*Pădurile României*” c. reprezentatív kötet, majd a „*Viața românească*” irodalmi folyóirat kiadta az „*Almanahul pădurii 1985*”-öt, egy rendkívül változatos, mindnyájunkhoz szóló erdészeti évkönyvet. Ezzel mind a szakma legkiválóbb művelőinek egy csoportja, mind egy folyóirat szerkesztősége - megjelentetve számos kiváló író és költőt -, hozzájárult az erdész-faiparos társadalom egykori tevékenységének megismertetéséhez, bővítve ezáltal az erdészettel, a faiparral szimpatizálók taborát is. Ez pedig nem elhanyagolható segítség a mai erdő kímélése, óvása szempontjából sem.

Természetesen a két kötet olvasótábora nem ugyanaz, mert az előbbi elsődleges célkitűzése a szakma mérnökeinek továbbképzését elősegíteni, az utóbbié pedig a nagyközönség erdővel kapcsolatos általános műveltségének kiterjesztése. Ez pedig legcélszerűbben a költők nyújtotta segítségadással történhet, felelevenítve az erdőről tanult legszebb sorokat:

„Vén vadon, miért ringatod
Lombodat a földre már?
Nincs eső és szél se jár!”

/Mihail Eminescu: Vén vadon ....
Franyó Zoltán fordítása /

